

Garip Bir Hediye – Tam Versiyon

Çarşıdaki kuyumcu dükkanları önünde Feridun iki saattir dolaşüyor, hiçbirine girmeye cesaret edemiyordu. Satacağı bir şeyi kalmamıştı; yalnız cebinde bir tıraş fırçası vardı ki onun bir değeri olup olmadığını sormak istiyordu. Fildişi saplı, nakışlı, işlemeli de olsa, bir tıraş fırçasının değeri ne olabilirdi? Bunu sormaktan utanıyordu. Hem yalnız utanmak değil, biraz da korkuyordu. Kuşkusuz beş para etmeyecekti: Ona vaktiyle bunu hediye eden Yahudi; "Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işe yarar!" dediğinde muhakkak eğlenmişti; bu bir şakaydı. Şimdi ona güvenerek nasıl soracaktı. Bir aralık içine öyle bir hüznün, bir ümitsizlik doldu ki hemen oraya çökmek ve ağlaya ağlaya erimek, tükenmek istedi...

Aslında aylardan beri dertler, tasalar içinde garip bir baygınlık gelip çatıyor, yüreğinde bir erime, bir tükenme seziyordu; bu belki bir kalp bozukluğuydu, beklenilmeyen bir zamanda ölebilirdi. Ne iyi olacaktı. Keşke şimdi, şuracıkta düşüp kalsaydı, kurtulsaydı... Cebinden fırçayı bir kere daha çıkardı, baktı: Sıradan, herkesteki gibi, beş on kuruşluk bir maldı, buna bir değer verebilmek için insan ya deli olmalı yahut kendisi gibi artık, açlık ve yoksulluk içinde aklını yarı kaybedip hayallere kapılmış bulunmalıydı. Dönmeye karar verdi, sonra vazgeçti, büyük mağazalara giremeyeceğini anlayarak camekanında sekiz, on gümüş halka, birkaç kâse Yemen taşı duran ufacık bir dükkânın kapısını itti, bir çingirak öttü. İçeride, mavi ışıklı bir ispirto lambasının üzerine eğilmiş gözlüklü, keten önlüklü, kart, kırçıl bir kuyumcu, loşluğa gömülü işiyle uğraşıyordu. Gözlerini kaldırıp gelen adamı süzdü, sonra, isteksiz, hatta biraz da ürkekçe: "Nedir, ne istersin?" diye sordu Feridun fırçayı uzattı: "Vaktiyle birisi hediye etmişti, dedi, kıymetli olduğunu söylemişti, acaba hakikaten bir değeri var mı? Bakar mısınız?"

Öbürü merakla eline aldı, evirdi, çevirdi, salladı, tırnağıyla kazıdı, sonra geri verdi: "Beş para etmez, mezat malında eşi çok." dedi. Feridun kekeliye kekeliye, özür dileyerek çıktı... Kendi kendisine: "Hain Yahudi, diyordu, beni meğerse aldatmış, az daha onun uğruna ölüyordum da..." Hakikaten öyle de oluyordu ya...

Bundan, on yıl önceydi, Feridun, Mısır'dan Selânik'e dönüyordu, limana demir atmışlardı. Yolculardan kılıksız bir ihtiyar Yahudi, güvertede dünyadan habersiz, hırs ve heyecan içinde eşyalarını istif etmekle meşgul iken vincin altına girmiş ve tam o sırada demir kancadan kurtulan bir iri denk olanca ağırlığıyla herifin başına inerken o, eşi bulunmaz bir çeviklikle hemen fırlamış, kucaklayınca Yahudi'yi ölümden kurtarmıştı. Fakat yük Feridun'un tam omzunun yanından asker kaputunu yırtarak geçmişti. Kendine gelen Yahudi eşyalarının arasından bir kocaman kutu açmış, sıra sıra dizilmiş tıraş fırçalarından bir tanesini ayırmış ve ona uzatarak: "Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işine yarar" demişti.

Ufak tefek eşya satan bu yoksul adamdan aslında ne beklenirdi? Fakat niçin öyle söylemiş, neden bu oyunu etmişti? Hoş, Feridun da o zaman bu söze önem vermemişti ya! Fırçayı almış, bir tarafa atmış, hatta bavuluna koyarak, savaşta, esirlikte, üç sene sürekli kullanmış; değeri olacağını hatırına getirmemişti. Fakat bugün uzun bir savaş, bir esaret ve felaket devresinden sonra İstanbul'a dönüp de yarı sakat, işsiz, parasız kalınca ve bütün malını, eşyasını elinden çıkarıp bir dilim ekmeğe muhtaç bir hale düşünce bu olayı ve Yahudi'nin sözlerini hatırlamış, sonunda işte gelip fırçanın kıymetini sormuştu. Demek beş paralık bir değeri yoktu ha... Atmak için hazırlandı, köşeye bırakıverecekti, fakat ne olsa bir tıraş fırçasına gerek duyabileceğini düşünerek bu fikrinden vazgeçti, cebine soktu, yürüdü.

Serencebey yokuşundaki kocaman evlerini elden çıkarıp Ahırkapı feneri arkasına düşen çukur ve rutubetli fakir mahallelerinden birine taşındıkları günden beri yoksulluk büsbütün yakalarına yapışmıştı. Ana oğul ıslak ve iç karartıcı bir evde solucan gibi kıvrılarak ne eziyetli ne matemli bir ömür sürüyorlardı. Bu akşam, çarşıdan dönüşünde Feridun yoksulluğun bütün ağırlığını yüreğine bir tortu gibi çökmüş buldu, annesine, kısaca: "Beş para etmiyor, boş yere hülya kurmuşuz!" dedikten sonra yukarıya, odaya çıktı, kafesi sürdü, nefes almak ihtiyacıyla dışarıya sarktı. Belliydi ki yüksek yerlerde henüz güneş, neşe ve hayat vardı. Fakat buradan, çukur bostanlarla yıkık kale duvarları arasına gömülü şu izbe mahalleden renk ve ışık çoktan elini çekmiş, bodur, sarsak ve kara evler tepesindeki görkemli cami kubbelerinin yüklü gölgesi altında çoktan seçilmez olmuştu. Henüz lambaların bile yanmadığı şu erken saatte bir bodrum kapanıklığı duyulan sokaklara karanlık başka türlü, yüreğe kaygı dolar gibi çöküyor, ağızlarına kadar taşkın bostan kuyularından yöreye kemirici bir yaşlık yayılarak vücuttan önce ruha işliyordu. Bu sarnıç kadar kapanık ve ıslak mahalleye şu saatte hiçbir köşeden aydınlık sızıyor, hiçbir yerden ışık damlamıyordu.

Halbuki denizin öbür yakasında Kadıköy, batan güneşin ışıklarına boyalı yüzünü, aynaya eğilmiş bir şuh kadın gibi, uzatmış, renkler içinde mutlu bir gülüşle parlıyor, için için kızarıyordu. Bu kuytu, karanlık dehlizin karşısında orası hayal şehirler gösteren bir sinema şeridi gibi alacalı inanılmayacak kadar şen, aydınlık görünüyordu. Feridun şimdi bunu düşünerek, vücudunda mahallenin karanlığı ve gözlerinde Kadıköy'ün ışıkları öyle ölüvermek isteğiyle yanıyordu. Birden kızdı, elini tekrar cebine soktu; haftalardan beri kendisinde hiç olmazsa ufak bir değer var sayarak bütün ümitlerini bağladığı hediye onu sanki yakıyordu.

Yahudi'nin uzun ve seyrek sakallı, buruşuk, kirpiksiz yüzü karanlığın içinde ürkütücü bir belirginlikle canlanarak hain hain gülüyor, ırkının kandırmaya pek elverişli olan yayvan şivesiyle: "Aldattım seni..." diyordu... Evet, aldatmıştı, en muhtaç, en düşkün zamanında... Fakat insan, bir tıraş fırçasından yardım ummak, bir servet beklemek için ne kadar aptal olmalıydı... Kollarından yakalayıp pencereden uzattı; aşağıda kale duvarlarına yakın bir iri yalak taşı vardı; ortasını nişanladı, parmağını sokmuş bir akrebi silker gibi hızla attı ve görmek için dikkat kesilip baktı. Fırçanın kemik sapı sert bir ses çıkardı. Sonra büsbütün çökmüş, koyulaşmış olan karanlığın içinde yan yana iki göz nokta parladı. Feridun bunlara, bu maviye yakın bir renkle ışıldayan şeylere uzaktan bir süre şaşarak baktı, sonra birden yüreğini akıl almaz bir ümidin kapan gibi sıktığını duydu; merdivenleri dörder dörder atlayarak aşağıya koştu, sokağa fırladı, eğildi, göğün bellisiz aydınlığını yüreğinde toplayarak süprüntüler içinde hala pırıl pırıl yanan bu iki ufak şeyi, iki küçük taş parçasını ellerine aldı, gene koşarak içeriye döndü.

İdare lambasının ölgün ışığına tutup baktığı zaman bunların birer elmas parçası olduğunu anlamıştı. Fakat acaba sahte miydi? Yahudi'nin burada da bir oyunu, bir aldatması mı vardı? Bütün gece gözüne uyku girmede, sabahleyin alaca karanlıkta gitti, bir gün önce uğradığı dükkânın önünde bekledi, kart ve kırçıl kuyumcu görününce hemen, dükkânın açmasını bile beklemeyerek taşları çıkardı: "Bunlar ne eder?" dedi. Öbürü, önce kayıtsızca bir göz attı, sonra gözlüğünü taktı, dikkatlice inceledi, güneşe tuttu, elinden bırakmamak ister gibi, biraz çekingen ve nazik dedi ki:

- Temiz maldır, alıcısını bulursa iyi para eder, hele girin dükkâna bir daha görelim, bir kıymet biçelim! Feridun neden Yahudi'nin bir adi tıraş fırçasına böyle değer biçilmez iki taş saklamış olduğunu uzun süre anlayamadı, fakat bir gün rastgele öğrendi ki gümrükten mal kaçırmak için bazen en akla gelmez dolaplara başvurulur ve işte böyle bir tıraş fırçasının sapına, biner liralık iki pırlanta konulduğu da olurmuş!

Feneryolu, 1919

Refik Halid Karay, Memleket Hikâyeleri.

Garip Bir Hediye - Kısa versiyon

Çarşıdaki kuyumcu dükkânları önünde Feridun iki saattir dolaşüyor, hiçbirine girmeye cesaret edemiyordu. Satacağı bir şeyi kalmamıştı; yalnız cebinde bir tıraş fırçası vardı ki onun bir değeri olup olmadığını sormak istiyordu. Ona vaktiyle bunu hediye eden Yahudi ‘Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işine yarar!’ dediği zaman muhakkak eğlenmişti; bu bir azizlikti. Şimdi ona güvenerek nasıl soracaktı?

Cebinden fırçayı bir kere daha çıkardı, baktı: Alelade, herkesteki gibi, beş, on kuruşluk bir maldı. Dönmeye karar verdi, sonra vazgeçti, büyük mağazalara giremeyeceğini anlayarak camekânında sekiz on gümüş halka, birkaç kâse Yemen taşı duran ufacık bir dükkânın kapısını itti. Bir kuyumcu, loşluğa gömülü, işiyle meşguldü. ‘Nedir, ne istersin?’ diye sordu. Feridun fırçayı uzattı: ‘Vaktiyle birisi hediye etmişti,’ dedi, ‘kıymetli olduğunu söylemişti.’

Öbürü merakla eline aldı, evirdi, çevirdi:

‘Beş para etmez, mezat malına eşi çok!’ dedi.

Yahudi’nin manalı sözlerini hatırlamış, nihayet işte gelip fırçanın kıymetini sormuştu. Demek baş paralık değeri yoktu ha...

Birden kızdı, elini cebine soktu. İnsan bir tıraş fırçasından medet ummak, bir define beklemek için ne kadar aptal olmalıydı... Kollarından yakalayıp pencereden uzattı; bir akrebi silkeler gibi hızla attı ve görmek için kesilip baktı.

Fırçanın kemik sapı sert bir ses çıkardı. Sonra büsbütün çökmüş, koyulaşmış olan karanlığın içinde yan yana iki göz, iki nokta parladı. Merdivenleri dörder dörder atlayarak aşağıya koştu, sokağa fırladı, eğildi, süprüntüler içinde hâlâ parıl parıl yanan bu iki ufak şeyi, iki küçük taş parçasını ellerine aldı, gene koşarak içeriye girdi.

İdarenin ölgün ziyasına tutup baktığı zaman bunların birer elmas parçası olduğunu anlamıştı. Bir gün evvel uğradığı dükkânın önünde bekledi, kart ve kırçıl kuyumcu görününce hemen, dükkânı açmasını bile beklemeyerek taşları çıkardı:

‘Bunlar ne eder?’ dedi.

Öbürü, iptida kayıtsız bir göz attı, sonra dikkatlice muayene etti, güneşe tuttu, elinden bırakmamak ister gibi biraz mütereddit ve nazikane dedi ki:

‘Temiz maldır, müşterisini bulursa iyi para eder, hele girin dükkâna bir daha görelim, bir paha biçelim!’”

Refik Halid Karay, Memleket Hikâyeleri, İnkılap Yay., İstanbul, 2015, s. 175, 179.